

Var utfärdades den s.k. Dalaborgstraktaten?

Ett viktigt skeende i Sveriges historia utgörs av de händelser i slutet av 1380-talet, som ledde fram till att Albrekt av Mecklenburg förlorade sitt svenska välde till förmån för Margareta Valdemarsdotter. Skeendet speglas bland annat i ett antal diplomatiska brev från den tiden. En av de viktigaste bland dessa är den s.k. Dalaborgstraktaten. Denna handling är daterad den 22 mars 1388 och utgör ett av flera brev, i vilka en rad svenska stormän betygar Margareta sin trohet. Dessa brev finns bevarade i en vidimation, gjord i Roskilde den 5 januari 1389 och förvarad bland brev med signum *D 14 Sverige*, i Danska Rigsarkivet. Av breven är ytterligare ett utfärdat den 22 mars 1388. Det är avfattat på lågtyska och reglerar rikets förhållande till hertigarna av Holstein. Breven är tryckta i *Sverges traktater II:2* (1883), s. 458–461, 464–465 (nr 411 a, b).

De i traktaten uppräknade stormännen är riddarna Birger Ulfsson, Sten Bengtsson, Erengisle Nilsson, Ulf Johansson, Sten Stensson, Sten Boson, Ture Bengtsson och Arvid Bengtsson, vidare Knut Boson, kantor i Linköping, samt väpnarna Karl Magnusson, Tord Bonde och Gregers Bengtsson.

Båda de nämnda breven saknar dateringsort. De har dock antagits vara tillkomna på Dalaborg vid Vänern. För detta antagande har man utgått från ett brev, utfärdat följande dag (den 23 mars 1388) och uttryckligen daterat på Dalaborg. Brevet är tryckt i *Sverges traktater II:2*, s. 465–466 (nr 411 c). Också detta brev är intaget i Roskilde-vidimationen den 5 januari 1389. I brevet ansluter sig hövitsmannen på Dalaborg, marsken Erik Kettilsson (Puke), till de 12 svenska stormännens trohetsförsäkran gentemot Margareta. Marsken framhåller härvid att traktaten eller trohetsbrevet från föregående dag *ær alt giorth ogh skeeth i allæ mathæ meth mit raeth ogh meth myn williaæ, ogh jegh fornefnd i allæ stykkæ nærwærendæs war*. Detta har tolkats så att marsken skulle ha varit närvarande, då fördragstexten utformades dagen innan, och att därför också själva fördraget skulle ha kommit till på Dalaborg. Tanken framfördes första gången av C. G. Styffe 1859.¹ Antagandet refererades ännu 1985.² En berättigad skepsis mot denna slut-

¹ *Bidrag till Skandinaviens historia. I* (1859), Inledning och öfversigt, s. LXXX.

² *Svenskt biografiskt lexikon*. 25 (1985), s. 137.

sats har utifrån rent historiska utgångspunkter redan tidigare framförts av Herman Schück.³

Tidigare historisk forskning synes inte ha tagit tillräcklig hänsyn till det senare brevets språkliga status. Dess språk uppvisar enstaka omisskännligt västnordiska (medeltida norska) drag. Till sådana drag hör övergång av *ll* till dental (*d*, *t*) + *l*, exempelvis *ful-* för *full-* i *fulborthær*, och likaledes övergång av *nn* till dental + *n*, exempelvis *kiætnæs* för *kiænnæs*. Sådana drag hör hemma på isländskt, färöiskt och sydvästnorskt område. Att båda övergångarna såsom här uppträder efter kort vokal synes dock förekomma främst på sydvästnorskt område (Hordaland).⁴ Däremot saknas de i danskan.

I detta ljus måste det ovannämnda citatet ses. Uttrycket *i allæ mathæ . . . ogh* bör därför hållas samman med fornnorska och fornisländska uttryck av typen *einn . . . ok, sami . . . ok* 'samma . . . som'.⁵ Detta drag saknas i medeltida danska. Det bör alltså tolkas 'på alla sätt . . . som'. Marskens brev utsäger därför att trohetslöftet 'är helt gjort och skett på alla sätt med mitt råd och med min vilja, som (om) jag förutnämnde i alla stycken var närvarande'.⁶ Marsken befann sig alltså den 22 mars *inte* på den plats, där traktaten utfärdades, utan väl liksom följande dag, den 23 mars, på Dalaborg. Traktaten bör därför ha skrivits på någon annan plats än på Dalaborg. Frågan är var den skrevs. Också denna fråga synes kunna belysas.

Samma dag som de svenska stormännen utfärdade sitt trohetsbrev till Margareta, utfärdades också ett brev "i andra riktningen", av Margareta till just den ovan nämnda gruppen av stormän. Det gäller ett privilegiebrev. Också beträffande detta brev är dateringsorten diskuterad. Texten finns bevarad endast i senare avskrifter och alla utom en saknar uppgift om var brevet har kommit till. Den klart bästa avskriften (i avskriftssamlingen A 1, fol. 2r-4r, Svenska Riksarkivet) har emellertid dateringsorten Bohus. Det finns knappast någon anledning att dra denna uppgift i tvivelsmål. Eftersom de båda ömsesidiga breven utfärdades på en och samma dag, bör de rimligtvis också ha utfärdats med båda parter – Margareta och gruppen av stormän – närvarande på en och samma plats. Utifrån detta betraktelsesätt bör den s.k. Dalaborgstraktaten ha utfärdats på Bohus.

Mot det här förda resonemanget skulle möjligen den invändningen kunna riktas att de till grund för diskussionen liggande norska dragen inte behöver ha hört hemma i originalbrevet av den 23 mars 1388 utan att de skulle ha

³ *Rikets brev och register* (1976), s. 201–202.

⁴ H. Hamre i *Skírnir*. 121 (1947), s. 87–88.

⁵ J. Fritzner, *Ordbog over Det gamle norske Sprog*. 2, 2. uppl. (1954), art. *ok*, betydelse 10 samt L. Heggstad, *Gamalnorsk ordbog* (1958), art. *ok*, betydelse 4.

⁶ För värdefulla synpunkter på det språkliga materialet tackar jag professor Lennart Moberg, Uppsala.

kunnat komma in i brevtextern genom avskrivaren den 5 januari 1389. Invändningen måste emellertid avisas. Bland de denna dag avskrivna och vidimerade breven finns nämligen också ett daterat i Nyköping den 20 maj 1388, tryckt i *Sverges traktater II:2*, s. 466–467 (nr 411 d). Denna brevavskrift uppvisar inte några norska drag, vilket borde ha varit fallet, om språkdragen härstammade från avskrivaren. Här bevaras således *ll* och *nn*, exempelvis *mangfallelica*, *kunnom*. De norska dragen har i stället tillhört skrivaren av brevets original. Traktaten bör alltså ha utfärdats på Bohus den 22 mars 1388.

De norska dragen finns däremot i traktaten, som utfärdades på Bohus den 22 mars 1388, alltså dagen innan Erik Kettillsöns brev utfärdades på Dalaborg. Det bör emellertid inte ha varit omöjligt för skrivaren att på ett dygn färdas de 10 milen från Bohus till Dalaborg för att utföra sitt skrivuppdrag. Antagandet om en sådan snabb förflyttning är dock inte nödvändigt, om man räknar med att skrivaren exempelvis har renskrivit ett koncept av marskens brev först några dagar senare.

Redan Dalslands-kännaren A. Lignell antog att de båda breven av den 22 mars 1388 kunde vara skrivna utanför Dalsland, möjligen i Lödöse.⁷ Han fann alltså inte tillräckliga skäl för att knyta dem till Dalaborg. Hans ståndpunkt synes vara motiverad. Ovan har gjorts troligt att breven har kommit till på Bohus.

Ett, eller snarare två, dokument av betydelse för svensk medeltidshistoria berövas på detta sätt Dalsland. I gengäld får man en riktigare bild av den roll som Dalaborg har spelat. Ovedersägligt är att vid den aktuella tiden en av landets mest betydande män, Erik Kettilsson, innehade borgen. Dalaborg befann sig följaktligen i de politiska händelsernas centrum.

Litteraturreferenser

- Fritzner, J. (1954), *Ordbog over Det gamle norske Sprog*. 1–3, 2. uppl. Oslo.
- Hamre, H. (1947), "Norrønt mál vestan fjalls og vestan hafs". *Skírnir, Tímarit hins íslenska bókmenntafélags*. 121, s. 74–89.
- Heggstad, L. (1958), *Gamalnorsk ordbog*. Det norske samlaget, Oslo.
- Lignell, A. (1851–1852), *Beskrifning öfver Grefskapet Dal*. 1–2. Stockholm.
- Lönnroth, E. (1985), Margareta. Artikel i *Svenskt biografiskt lexikon*. 25, s. 135–139.
- Schück, H. (1976), *Rikets brev och register*. Liber Förlag/Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Styffe, C. G. (1859), *Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver*. I. Inledning och öfversigt. Stockholm.

⁷ A. Lignell, *Beskrifning öfver Grefskapet Dal*. 1 (1851), s. 123, not 17.